

Проблеми екологічного аудиту на промислових підприємствах України

Анотація. Розкрито сутність терміну екологічного аудиту, його понятійний механізм. Запропоновано певні вдосконалення щодо його елементів. Визначено напрями подальших розробок в межах означеної проблеми.

Ключові слова: облік, витрати, екологічний аудит, екологізована звітність, екологічні ризики.

Summary. The essence of environmental audit period, its conceptual mechanism is researched. Some improvements to its elements are suggested. The directions of further development within the designated problem are determined.

Key words. accounting, cost, environmental auditing, ecological reporting, environmental risks.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства в умовах світової кризи усі промислові підприємства знаходяться на межі виживання. Особливо це актуально для суб'єктів господарювання, собівартість продукції яких складає основну частину витрат. В зв'язку з цим основним завданням даного дослідження є виявлення резервів підвищення ефективності функціонування та конкурентоспроможності промислового підприємства на сучасному ринку.

Аналіз останніх досліджень. Одним з інструментів ефективного управління підприємством є екологічний аудит, що набув широкого розповсюдження в розвинутих індустріальних державах.

В закордонній практиці достатньо уваги приділяється питанням екологічного аудиту як з точки зору нормативного регулювання так і з позицій теоретичного та практичного вдосконалення питань екологічного аудиту [1-5].

Однак в Україні цей вид контролю не має достатнього розвитку. На законодавчому рівні розроблена основна нормативна база, яка має і повинна служити вдосконаленню методології цього процесу та сприяти впровадженню його на підприємствах України, однак одним з вирішальних факторів його використання є зацікавленість підприємства в цьому виді контролю, якої більшість підприємств не має. Відсутність наявного ефекту є основною причиною низької зацікавленості власників в екологічному аудиті, однак це поверховий погляд на дану проблему.

Постановка завдання. Для обґрунтування ефективності екологізованих управлінських рішень потрібно дослідити та проаналізувати діючу систему екологічного аудиту та її економічні аспекти.

Мета даної статі – розкрити сутність терміну екологічного аудиту, його понятійний механізм та запропонувати певні вдосконалення щодо його елементів.

Виклад основного матеріалу. У відповідності до діючих національних [6-9] та міжнародних нормативів екологічний аудит є високорозвиненим інструментом управління що наслідую наступні цілі:

- збільшення конкурентоспроможності підприємства;
- підвищення екологічних та економічних показників;
- оцінку та використання потенційних можливостей підприємства;
- зменшення витрат підприємства;
- зниження та оптимізацію екологічних ризиків;
- підвищення інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання [10];

- виявлення та попередження екологічних правопорушень та непередбачених економічних витрат.

Досягнення означених цілей і надасть зацікавленим власникам певний ефект від проведення екологічного аудиту.

На сучасному етапі саме економічні фактори мають найбільший вплив на прийняття екологізованих управлінських рішень. Однак дослідження ряду промислових підприємств Донецької області показало що на практиці питання екології знаходься на останньому місці в планах їхньої роботи. Екологічні служби функціонують дуже не ефективно, наявність сертифікованих аудиторів скоріше виключення ніж правило, посадові обов'язки згаданих службовців обмежені своєчасністю надання статистичної та податкової звітності за викидами та скидами. Екологічні заходи на підприємствах мають не систематизований, а більш стихійний характер. Аналіз за цим напрямком обмежено порівнянням нормативних або планових показників з фактичними, хоча фактичні показники мають приблизний, підтасований характер, а прогнозні значення найчастіше не відображають реальної картини діяльності промислового підприємства.

Проведене дослідження також дозволило зробити висновки про розірваність інформаційних потоків відносно екологічних показників між структурними підрозділами підприємства; Відсутність повного спектру обліку відходів, викидів, скидів та інших екологічних показників. Але саме цими питаннями повинна займатися служба внутрішнього екологічного аудиту.

Існує безліч напрямів трактування терміну «екологічний аудит»:

- екологічний аудит, як аналіз – методичне дослідження та аналіз екологічної інформації про організацію, споруду або об'єкт;

- екологічний аудит техніки та технологій – формалізована процедура оцінки потенційних можливостей підвищення ефективності роботи діючих виробництв за економічними та екологічними критеріями, які можуть бути реалізовані з допомогою оптимізації технологічного режиму на існуючому

обладнанні, при існуючих системах інформаційного забезпечення та управління;

- екологічний аудит як частина системи екологічного менеджменту промислового підприємства – систематична оцінка з метою виявлення узгодженості функціонування системи екологічного менеджменту з запланованими цілями, задачами, структурою та екологічною політикою підприємства;

- екологічний аудит, як аудит системи управління навколишнім середовищем підприємства – систематичний та документально оформлений процес перевірки об'єктивно отриманих та оцінюваних даних для визначення відповідності системи управління навколишньою середою, прийнятим в організації, критеріям аудиту такої системи, встановленим даною організацією, а також для надання результатів, отриманих в ході цього процесу, керівництву;

- екологічний аудит, як засіб оцінки ефективності інвестиційних проектів та інструмент страхування ризиків (неплатежів за судами комерційних банків, ризиків фінансового ринку) – дослідження екологічного стану та статусу об'єкта власності (нерухомості) або діяльності з метою виявлення минулих або існуючих проблем та потенційних екологічних ризиків та невідповідності діяльності вимогам екологічного законодавства, що регламентує даний вид діяльності;

- екологічний аудит, як аудитування з питань здоров'я, безпеки та навколишнього середовища – контроль якості продукції що випускається та забезпечення її безпеки, а також вирішення проблем відходів виробництва та споживання, боротьбу з професійними захворюваннями[11].

Та усі автори сходяться у думці що джерелом інформації для проведення таких перевірок повинна бути бухгалтерська та статистична документація підприємства, однак, методологічні основи проведення таких перевірок у вітчизняній практиці не розглядаються. І основна причина цього – відсутність типової, а у більшості випадків і хоча б якої первинної

документації що суперечить основним принципам бухгалтерського обліку та аудиту в Україні.

З позиції організації обліку на промислових підприємствах відсутні прямі зв'язки, а непрямі не можуть бути в повному обсязі піддані дослідженню відносно зв'язку між загальними витратами підприємства та:

- витратами на ліквідацію екологічних аварій та катастроф;
- витратами на оплату лікарняних листів за перші 5 днів непрацездатності у зв'язку з професійними захворюваннями;
- витратами на екологічні платежі та збори;
- превентивними екологічними заходами;
- придбанням, ремонтуванням та амортизацією екологічного обладнання;
- наданням працівникам підприємства спецодягу та спецхарчування;
- штрафи за порушення екологічного законодавства за різних причин;
- екологічними ризиками та їх стахуванням;
- витратами на оплату послуг сторонніх організацій з природоохоронної діяльності;
- витратами на утримання відділу з управління та планування природоохоронної діяльності та ін.

Перелік цих витрат носить далеко не повний характер, однак виділити їх в обліку підприємства найчастіше не є можливим, а як наслідок і неможливо у повному обсязі провести технічну частину екологічної аудиторської перевірки. Результатом такої перевірки може служити лише формування у аудитора фундаментальної невпевненості щодо показників що перевіряються з наступним наданням відмови від видачі аудиторського висновку.

Аналітичний облік за природоохоронними статтями витрат також не ведеться, як втім і окремо синтетичний, що повністю позбавляє підприємство можливості корегувати собівартість продукції що виробляється на таку важливу частину витрат і як наслідок не стимулює власників в частині їх аналізу та оптимізації. По суті синтетичний облік екологічних показників на

багатьох підприємствах провадиться не по факту, а за нормативними показниками з причини відсутності первинного та аналітичного обліку, а значить не дає інформації про реальний стан справ та порушує Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [12] у частині облікової інформації. Бухгалтерський облік у відповідності до цього нормативного акту це процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, збереження та передачі інформації щодо діяльності підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам». В даному випадку ні зовнішні ні внутрішні користувачі не мають достовірної, неупередженої інформації про доходи та витрати підприємства, викривлюються результати діяльності підприємства і зобов'язання перед бюджетом. Це порушує основні принципи бухгалтерського обліку: обачності та повного висвітлення. В зв'язку з цим потрібні подальші розробки у частині:

- узгодження методології та нормативної бази щодо екологічного аудиту з економічними та бухгалтерськими аспектами діяльності підприємства;
- дослідження теоретичних та практичних засад бухгалтерського обліку в частині діяльності підприємства в екологічній сфері;
- вдосконалення процедури екологічного аудиту в Україні у відповідності до діючого законодавства в сфері екології та бухгалтерського обліку;
- максимальне наближення бухгалтерського обліку підприємства до екологічної діяльності;
- забезпечення підприємства сучасними економіко-аналітичними засобами моніторингу навколишнього середовища;
- введення обов'язкового екологічного аудиту для промислових підприємств;
- підготовки проекту відкритої екологізованої звітності.

Це дозволить виявити внутрішні резерви підвищення економічних показників, збільшити інвестиційну привабливість промислових

підприємств, надати позитивного впливу на екологічну ситуацію в галузі, регіоні, державі.

Висновки. У ході проведеного дослідження було розкрито сутність терміну екологічного аудиту, його понятійний механізм та запропоновано певні вдосконалення щодо його елементів. Визначено напрями подальших розробок в межах означеної проблеми.

Список використаних джерел

- 1 Гусева Т.В., Дайман С.Ю. Оценка воздействия на окружающую среду и экологический аудит промышленных предприятий: Анализ методологии [Текст] /Т.В. Гусева// Химические технологи. – 2000. - №4. – с.34-43
- 2 Лимонова И. Экологический аудит [Текст] /И. Лимонова// Охрана труда и социальное страхование. – 2000. - №4. – с.72-75
- 3 Нуоффер Г., Ушарова Л. Экологический аудит на практике [Текст] /Г. Нуоффер// МЭМО. – 1997.- №1
- 4 Петров Б.Г. Проведение экоаудита на основе данных бухучёта [Текст] /Б.Г. Петров// Вторая международная конференция «Теория и практика экологического страхования». – Калининград. – 2000.
- 5 Серов Г.П., Байдаков С.Л. Экологический аудит: проблемы становления [Текст] /Г.П. Серов// Экологическая экспертиза: обзорная информация. – 2000.- №3. – с.85-89
- 6 Закон України «Про екологічний аудит» № 1862-IV від 24.06.2004 [Електронний ресурс]: База даних «Законодавство України»/ Веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: [www/URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1862-15&chk=4/UMfPEGznhhRbV.ZiSTRaCGHdlu6sFggkRbI1c](http://www.URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1862-15&chk=4/UMfPEGznhhRbV.ZiSTRaCGHdlu6sFggkRbI1c). - Про екологічний аудит| від 24.06.2004 № 1862-IV
- 7 Закон України «Про відходи» № 187/98-ВР від 05.03.1998 [Електронний ресурс]: База даних «Законодавство України»/ Веб-сайт Верховної Ради

України. – Режим доступу: [www/URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=187%2F98-%E2%F0](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=187%2F98-%E2%F0). - Про відходи| від 05.03.1998 № 187/98-ВР (Повний текст)

8 Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-ХІІ від 25.06.1991 1998 [Електронний ресурс]: База даних «Законодавство України»/ Веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: [www/URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1264-12&p=1258037029919728](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1264-12&p=1258037029919728). - Про охорону навколишнього природного сер...| від 25.06.1991 № 1264-ХІІ (Повний текст)

9 ДСТУ ISO 1401. Руководящие указания по осуществлению экологического аудита. – Введ. 18.08.97. – К.: Госстандарт України. - 1997.

10 Н.Н. Андреева. Экологические аспекты развития финансового менеджмента в Украине с учётом международного опыта и в рамках экологизации инвестиционной деятельности [Текст] /Н.Н. Андреева// Научные труды ДонНТУ. Серия экономическая. – 2004. - №84. – с.189-200.

11 Сергеева Т.В. Экологический аудит: Учеб. Пособие для студентов вузов. [Текст] / Сергеева Т.В. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 207с.

12 Закон України «Про бух облік і фінансову звітність в Україні» №996-ХІV від 16.07.99[Електронний ресурс]: База даних «Законодавство України»/ Веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: [www/URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14](http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14). – Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні| від 16.07.1999 № 996-ХІV.